

COVID-19 ĮTAKA KELIAUTOJO ELGSENAI

Greta Gruodė, Jolita Variakojienė, Irena Achonen

*Vilniaus kolegijos Verslo vadybos fakultetas,
Didlaukio g.49, Vilnius*

Anotacija

Šiuo metu pati aktualiausia tema visame pasaulyje – tai naujo Korona viruso COVID-19 pandemija, kuri ne tik izoluoja žmones ir valstybes, atima gyvybes ir darbus, bet ir turi jau akivaizdžią neigiamą įtaką ekonomikai. Šiame straipsnyje analizuojama COVID-19 viruso įtaka būtent turizmo sektoriui tiriant potencialių keliautojų iš Lietuvos elgseną ir jos pokyčius pandemijos akivaizdoje, bei numatomus ateities kelionių planus bei elgsenos pokyčius siekiant išsiaiškinti kokią įtaką tai turės ilgalaikėje perspektyvoje. Atliktas žvalgomasis tyrimas, kuriame 277 respondentų atsakė į tikslinius klausimus apie keliavimo ypatybes ir įtaką ateities kelionėms, rezultatai bus apžvelgti šiame straipsnyje. Tema yra itin aktuali šiuo metu Korona viruso krizės akivaizdoje, todėl šis darbas atskleidžia būtent dabar vykstančius pokyčius, su kokiais visuomenei dar nėra tekę susidurti.

Reikšminiai žodžiai: kelionės, išvykstamasis turizmas, keliautojų elgsena, COVID-19, Korona virusas.

Įvadas

Dabartiniame pokyčių pasaulyje, viena kas buvo pastovu nuo 1950 m. - stabilus ir atsparus vykstančioms nelaimėms ar neramumams – turizmo srautų augimas (C. Cooper, 2012). Šiais 2020 m. visas pasaulis taip pat kaip turizmo sektorius susiduria su dar nematyta globalia krize – COVID-19 pandemija. Stabdomi skrydžiai, uždaromi viešbučiai, restoranai, dauguma šalių skelbia karantiną. Tokios krizės dar prieš kelis mėnesius niekas nebūtų įtaręs. Paskutiniai – 2019 metai pasauliniam turizmui buvo dar vienas rekordas – Jungtinių Tautų Pasaulinės Turizmo Organizacijos (PTO) duomenimis keliavo net 1,5 mlrd. tarptautinių turistų, tai 4% daugiau už praėjusius metus. Jau dešimt iš eilės metų turizmo skaičiai stabiliai auga nuo paskutinės didelės krizės – pasaulinės ekonomikos krizės 2009 m. Tačiau krizių ir rizikų yra daugybė, ir nors 2020 m. buvo prognozuotas vėl 4 proc. pasaulinio turizmo augimas, jau dabar akivaizdu, kad prognozės nebus išpildytos. Viskas pasikeitė vos per kelis mėnesius, kai 2019 m. pabaigoje Kinijoje buvo pranešta apie naują Korona virusą, kuriam buvo suteiktas COVID-19 pavadinimas. Šio straipsnio tikslas – analizuoti keliautojų elgseną COVID-19 pandemijos metu ir atskleisti galimas pasekmės ateičiai. Atliktas kiekybinis tyrimas – vartotojų apklausa, siekiant išsiaiškinti esamą Lietuvos turistų nusiteikimą keliauti ir Korona viruso įtaką kelionių planavimui, krypties pasirinkimui, kitiems elgsenos aspektams.

Aplinkos veiksnių įtaka vartotojų – turistų elgsenai epidemijos metu

Pasaulis kasdien susiduria su įvairiomis rizikomis, nuo karų, teroro, ekonomikos nestabilumo, stichinių nelaimių iki biologinių virusų mutacijų – visa tai turi didelę įtaką vartotojų elgsenai, visuomenės kasdienybei. Biologinių rizikų veiksnius svarbu analizuoti iš anksto, vertinti jų galimas pasekmes žmonių sveikatai bei kurti procedūras, padedančias stabdyti jų plitimą. Manoma, kad pasaulyje didėja biologinės rizikos veiksniai ir tokios rizikos pavojus nepakankamai įvertinamas. Vartotojų elgsena – tai žmonių, siekiančių patenkinti savo norus ir poreikius, veiksmai perkant ir naudojant prekes bei paslaugas (Mowen 1987).

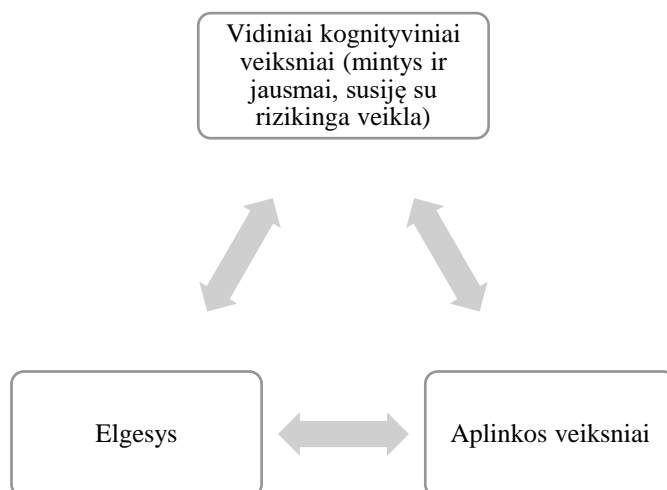
A. Bakanuskas (2006) apibrėžia vartotojų elgseną kaip mokslą apie individus, grupes ar organizacijas, jų taikomus procesus renkantis, išigyjant arba perkant, vartojant ir pašalinant gaminį, paslaugą, idėją, kad galėtų patenkinti savo poreikius ir norus.

Daugybė mokslininkų palaiko idėją, kad vartotojų elgsenys priklauso nuo aplinkos.

JAV psichologas B. F. Skinner (1987) tvirtino, kad žmogaus elgsenys griežtai priklauso nuo aplinkos, kuri modifikuoja jo biologinių poreikių tenkinimo būdus. B. F. Skinnerį labiau domino ne žmogus, o aplinka, ne asmenybė, o jos reakcijos. Asmenybės vystymąsi jis suprato kaip nuolatinį prisitaikymą prie aplinkos reikalavimų, kuris vyksta operantinio mokymosi būdu.

Kanados psichologas A. Bandura, taip pat mano, kad aplinka daro didelę įtaką žmogaus veiklai, tačiau akcentavo pažinimo (kognityvinį) procesų vaidmenį asmenybės elgesiui - žmogus mokosi, stebėdamas kitų elgesį. Kuo labiau išvystyti žmogaus pažintiniai sugebėjimai, tuo didesnę poveikį, esant toms pačioms aplinkos sąlygoms, žmogus gali daryti savo elgesiui. Ši teorija buvo pavadinta socialine kognityvine asmenybės teorija (Zajančkauskaitė 2002).

Socialinės-kognityvinės krypties mokslininkus domina, kaip žmonių elgsenys bei įsitikinimai veikia aplinką ir kaip aplinka veikia elgesį bei įsitikinimus. Abipusis determinizmas - šis terminas vartojamas tarpusavyje sąveikaujančių asmenybės ir aplinkos veiksmų įtakai aprašyti. Ši sąveika yra socialinės-kognityvinės krypties pagrindas. Socialinė-kognityvinė kryptis taiko išmokimo (per sąlygojimą ir stebėjimą) bei pažinimo (per situacijų vertinimą) principus asmenybės tyrimui. Sąveika tarp individo ir aplinkos vyksta, pavyzdžiui, tada, kai pasirenkame mus formuojančią aplinką, kai mūsų asmenybė nulemia, kaip interpretuojame įvykius ir į kaip juos reaguojame, ir kai asmenybė padeda sukurti situacijas, į kurias reaguojame (Myers 2008).

1 pav. Abipusis determinizmas (Pagal Myers 2008).

Pasak Jan Krajhanzl (2010) vartotojų elgesiui įtaką daro išoriniai ir vidiniai veiksniai. Prie išorinių veiksnių yra priskiriami situaciniai faktoriai, asmeniniai bruožai ir tarpasmeniniai santykiai. Situaciniai veiksniai mokslinėje literatūroje dažniausiai apima socialinę ir fizinę aplinkas, oro sąlygas, laiką, katastrofas, situacines būkles, pvz. epidemijas ir kt. Tarp asmenybinių veiksnių minimi genetiniai, brendimas, intelektiniai gebėjimai, asmenybės ypatumai. Tarpasmeniniai veiksniai – tai tarpusavyje santykiai su kitais asmenimis: vaikais, tėvais, draugais ir pan.

Mokslinėje literatūroje terminas aplinka turi daug reikšmių. Aplinka - tai gamtos objektų, reiškinių ir sąlygų visuma, kurioje gyvena individas, populiacija ar rūšis (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2020).

Pasak V. M Rutkovienės ir N. Sabienės (2008) aplinka yra gamtoje funkcionuojanti tarpusavyje susijusių elementų (žemės paviršiaus ir gelmių, oro, vandens, dirvožemio, augalų, gyvūnų, organinių ir neorganinių medžiagų, antropogeninių komponentų) visuma bei juos vienijančios natūraliosios ir antropogeninės sistemos. Šis aplinkos apibrėžimas sako, kad aplinka yra labai sudėtinga gyvosios ir negyvosios gamtos elementų, susietų tiesioginiais ir netiesioginiais ryšiais, visuma.

Gali būti skiriamos įvairios aplinkos rūšys: gamtinė (fizinė, natūrali), abiotinė, biotinė, antropogeninė, techninė, ekonominė, socialinė, ir pan., parodančios nagrinėjamos supančios terpės pobūdį arba dominančius erdvės komponentus (Kavaliauskas, 2011).

Žmogaus ryšiai su aplinka yra labai sudetigi ir keitėsi įvairuose žmonijos evoliucijos lapikotarpuose: jei anksčiau žmogus bijojo gamtos, saugojosi, stengėsi ją priversti jam tarnauti, tai vėliau žmogus pradėjo ją išnaudoti, neracionaliai naudodamas jos turtus, keisdamas aplinką vis labiau ir laabiau ją teršdamas, trikdydamas ekologinę pusiausvyrą, sukeldamas pokyčius, kurie sudaro pavojų paaties žmogaus egzistavimui. Aplinkos tarša – bei kokių medžiagų ar energijos, kurios gali sukelti trumpalaikį arba ilgalaikį žemės ekologinės pusiausvyros pažeidimą, emisijos į biosferą. Aplinkos tarša laikomi cheminiai, fiziniai ir biologiniai aplinkos polychiai, kurie neigamai veikia žmogų ir kitus gyvus organizmus bei fizinius aplinkos komponentus (Rutkoviėnė, V. M, Sabienė, N. 2008).

Pasak V. M Rutkoviėnės ir N. Sabienės (2008) specifinių biologinių teršalų grupė yra mikrobiologiniai teršalai. Mikrobiologinė tarša – aplinkos tarša mikroorganizmais, jų apykaitos produktais, baltyminės kilmės medžiagomis, kurios dėl žmogaus veiklos patenka į aplinką ir gali sukelti pavojų žmonių sveikatai. Tai bakterijos, virusai ir kiti mikroorganizmai. Pagal keliamos infekcijos rizikos laipsnį biologiniai veiksniai skirstomi į keturias rizikos grupes: 1) medžiaga, kuri negali sukelti ligų; 2) medžiaga, kuri gali sukelti ligas ir būtų pavojinga: mažai tikėtina, kad ji plisų visuomenėje; paprastai yra efektyvių profilaktikos priemonių arba ligos sėkmingai gydomas; 3) medžiaga, kuri gali sukelti sunkias ligas ir būtų labai pavojinga; kyla rizika, kad ji gali išplisti visuomenėje; paprastai yra efektyvių profilaktikos priemonių arba ligos sėkmingai gydomas; 4) medžiaga, kuri sukelia sunkias ligas ir yra ypač pavojinga; gali kilti didelė rizika, kad ji išplis visuomenėje; paprastai nėra efektyvių profilaktikos priemonių ir ligos neišgydomos.

Nei vienas ekonomikos sektorius nėra taip susijęs su aplinka kaip turizmas. Prie rizikingų pasekmių turizmo turizmui yra priskiriami šie aplinkos veiksniai: žemės klimato pokyčiai (audros, žemės drebėjimai, ugnikalnių išsiveržimai ir kitos stichinės nelaimės); terorizmas ir smurtas ir globalinės ligos (Damulienė 2011).

Kiti ekspertai (Robertson, Kean, Moore 2006) tarp turizmo rizikų išskiria gamtos sukeltas rizikas (audros, cunamiai, potvyniai ir kt.), technologines rizikas (rizikos, kylančios dėl neribotos technologinės plėtros), politines ir civilines, bei biologines (pavyzdžiui, užkrečiamosios ligos sukeltos virusų, bakterijų, vabzdžių ar biologinių su gyvūnais susijusių veiksnių).

Naujai atsirandančios rizikos dažnai yra susiję su pasaulinėmis epidemijomis, kurias sukelia nauji užkrečiamieji patogenai.

Tokie globalus iššūkiai lemia daugelio valstybių turizmo sektorių: regionuose, kuriuose kyla globalinių ligų grėsmė, labai sumažėja turistų srautai ir net gali sustoti turizmo infrastruktūros plėtra (Damulienė 2011).

Pagal Farlex Partner Medical Dictionary (2012) epidemija – tai ligos, specifinio su sveikata susijusio elgesio ar kitų su sveikata susijusių įvykių paplitimas šalyje ar regione.

Visuotinė epidemijos arba pandemijos (Lietuvos žodynas 2009) pražudydavo milijonus žmonių. Per buboninio maro protrūkį 1347-1351 m. „Juodoji mirtis“ Europoje nunešė daugiau 25 mln. žmonių gyvybių, kas tuo metu sudarė ketvirtadalį žemyno gyventojų. Pasaulyje nuo mano mirė daugiau 200 mln. žmonių (LePan 2020).

Daugelis žmonių gripą laiko nepavojinga liga, tačiau greičiausiai išplitusi ir daugiausia aukų pareikalavusi pandemija žmonijos istorijoje buvo „ispaniškojo“ gripo (H1N1). 1918 m. šia epidemija užsikrėtė trečdalį visų pasaulio gyventojų (apie 500 mln. žmonių) ir nusinešė 50 mln. gyvybių (Center for disease Control and Prevention 2019).

Pasak Pasaulio sveikatos organizacija gripas kiekvienais metais pasaulyje nužudo nuo 290 000 iki 650 000 žmonių ([https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/influenza-\(seasonal\)](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/influenza-(seasonal))).

Žmonių A ir B tipo virusai sukelia sezonines gripo epidemijas beveik kiekvieną žiemą (Čaplinskas 2018), tačiau 2019 m. gruodžio mėn. epidemiją sukėlė naujos struktūros Korona virusas, kuris niekada anksčiau nebuvo sukėlęs infekcijų. Daugelis sutaria, kad pirminis užkrato židiny – Kinijoje, Uhano mieste, esantis turgus.

Kuo didesnis žmonių mobilumas (pavyzdžiui, turistinių kelionių metu), tuo greičiau gali išplisti virusas visame pasaulyje ir sukelti naują pandemiją (Damulienė 2011).

Per trumpą laikotarpį virusas išplito į kitas valstybes skirtinguose žemynuose. 2020 m. kovo 11 dieną Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) Korona viruso (COVID-19) protrūkį paskelbė pandemija.

Per trumpąjį laikotarpį COVID-19 pakeitė žmonių gyvenimą. Šalys viena po kitos skelbė karantiną, buvo stabdyta įmonių ūkinė-komercinė veikla, uždrausta apgyvendinimo, maitinimo įstaigų, pramogų centrų veikla, masiniai renginiai, nutrauktos turistines keliones oro ir žemės keliais, uždarytos sienos.

Medicinos sociologas Philip Strong (1945-1995) nagrinėjo epidemijos socialinę psichologiją ir analizavo, kaip pakinta žmonių elgesys epidemijų metu.

Pasak Philip Strong (1990) epideminė psichologija apima tris psichosocialinės epidemijos tipus. Pirmas tipas yra baimės epidemija. Antrasis yra paaiškinimo epidemija ir moralizavimas, o trečiasis yra veiksmų (arba raginimo kuo greičiau veikti) epidemija. Bet kuri visuomenė gali patirti individualios arba kolektyvinio bangos panika, aiškinimosi ligos simptomų ir priežasčių procesą bei kovos už ligos sustabdymą bei kontrolės procesą. Išgyvenant šiuos procesus kinta žmonių elgesys.

Pirmoji baimės epidemija turi didelį neigiamą poveikį visuomenei. Epidemijos metu baimė už savo, artimųjų sveikata, baimė dėl situacijos nežinomybės, ateities ir kitos užvaldo visuomenę.

Pasak David G. Myers (2008) baimė gali būti nuodinga. Ji gali kankinti, sutrikdyti miegą ir užvaldyti mintis. Baimė gali būti ir užkrečiama. Dažniau baimė yra prisitaikymo prie aplinkos išraiška. Ji yra aliarmo sistema, parengianti kūną gelbėtis nuo pavojaus. Baimindamiesi tikrų ar įsivaizduojamų priešų, žmonės buriasi į šeimas, gentis, tautas. Esama žmonių, kurių baimė atrodo didesnė už vidutinę. Stipri tam tikrų dalykų arba situacijų baimė (fobija) šiuos žmones visiškai išmuša iš vėžių ir jie patiria nuolatinį nerimą.

Epidemijų metu tai nerimas ir baimė dėl savo ir artimųjų sveikatos, gyvybės, ekonominės situacijos bei ateities nežinomybės ir neuztikrintumo.

Norėdamas apsaugoti save nuo nerimo ir susijusio su juo bejėgiškumo, priešiško ir nesaugumo jausmo, asmuo susikuria įvairias gynybines strategijas (Zajančkauskaitė 2002).

Nerimas yra viena iš galimų spontaniško elgesio priežasčių (Myers 2008). Pasak mokslininkų, epidemijų metu žmonėms yra būdingas neplanuotai atsirandantis, neracionalus, nekontroliuojamas elgesys, kuris pasireiškia veiksmų chaotiškumu, neracionalumu ir impulsyvumu (Schumm, Schumm, Scoglio 2013).

Viena iš pagrindinių priemonių, leidžiančių apsaugoti nuo viruso plitimo grėsmės - likti namuose, taip išvengiant kontakto su kitais žmonėmis. Esama žmonių, kuriems socialinių kontaktų stiprus apribojimas ir jų netikimas turi neigiama įtaką psichikos sveikatai.

Net ir trumpalaikė vienatvė gali sukelti įvairių psichikos sutrikimų, tokių kaip depresija, paranojiškų minčių, nemigos ir nuolatinių nusiskundimų priežasčių (Tomkevičienė 2002).

Pasaulio sveikatos organizacija pripažino, kad COVID-19 pandemija daro įtaką visuomenės elgesiui ir numatė eilę psichikos sveikatos stabilizavimo ir gerinimo priemonių (WHO 2020).

Tyrimo metodologija

COVID-19 įtakos keliautojo elgsenai tyrimui atlikti buvo pasirinktas kiekybinis tyrimo metodas – apklausa ir mokslinės literatūros analizė.

Apklausiai atlikti sudarytas struktūruotas klausimynas. 1 dalis skirta rizikos suvokimo tyrimui, 2 dalis – keliautojo asmenybės nustatymui, 3 dalis – keliautojo elgsenos, susijusios su Korona virusu, tyrimui. Pirmoje dalyje buvo pateikta 16 klausimų, atitinkamai – antroje – 32 ir trečioje – 22 klausimai. Atsižvelgus į klausimų struktūrą, buvo pasirinktos intervalinės skalės. Tyrimas buvo atliekamas, laikantis tyrėjo etikos reikalavimų, anketos buvo pildomos internetu.

Analizuojant tyrimų duomenis buvo taikoma aprašomoji statistika, duomenų analizei – Excel įrankis.

Apklausa buvo vykdoma 2020 m. kovo - balandžio mėnesiais ir patalpinta tinklalapyje www.apklausa.lt. Klausimai suformuluoti siekiant apžvelgti keliautojų rizikos suvokimą, asmenines savybes ir elgseną, susidūrus su Korona viruso grėsme.

Apklausoje dalyvavo 277 Lietuvoje gyvenantys respondentai, kurių amžius svyruoja nuo 19 iki 65 m. Toks amžiaus tarpsnis buvo pasirinktas dėl to, kad tai asmenys, kurie patys priima sprendimus, susijusius su kelionėmis bei jau uždirba pajamų.

Siekiant išvengti nesąžiningų atsakymų, buvo uždėtas nesąžiningų respondentų filtras.

Tyrimo rezultatų analizė

Apžvelgiant tyrimo rezultatus visų pirma buvo svarbu suprasti respondentų – keliautojų profilį. Dauguma atsakiusių į klausimus yra moterys (85 proc.), likę 15 proc. – vyrai. Pagal amžių galime pastebėti, kad respondentai suaugę savarankiški žmonės, didžioji dalis – nuo 30 iki 50 m. amžiaus, taip pat ir turintys aukštąjį išsilavinimą – net 85 proc. Svarbu pabrėžti, kad dauguma atsakiusių yra tikrai aktyvūs keliautojai – net 68.8 proc. į užsienį keliauja kelis kartus per metus, 13 proc. keliauja bent kartą per metus.

Tyrimo klausimai buvo suskirstyti į kelis blokus: pirmasis – apie rizikos suvokimą – siekiant išsiaiškinti koks svarbus yra saugumo veiksnys renkantis keliones. Buvo pateikta 15 teiginių į kuriuos respondentai turėjo pasirinkti atsakymą iš 5 galimų skalėje nuo „visiškai sutinku“, „sutinku“ „nei sutinku, nei nesutinku“, „nesutinku“, „visiškai nesutinku“.

Išanalizavus atsakymus pateikiame esminius rezultatus apie rizikos suvokimo teiginius. 55.8 proc. respondentų visiškai sutinka ir 37.7 proc. sutinka su teiginiu, kad saugumas yra svarbiausias veiksnys, kuris apsprendžia, kur keliauti. Galime suprasti, kodėl dabartinė pandemija bene labiausiai paveikė turizmo sektorių – žmonėms labai svarbus saugumo jausmas renkantis kelionės kryptį. Vos 6.5 proc. keliautojų tai nėra svarbu. Atsižvelgiant į Philip Strong (1990) epideminės psichologijos skirstymą, galima daryti išvadą, kad didžioji dauguma keliautojų priklauso pirmam tipui t.y. baimės epidemijos, tačiau yra ir maža dalis – 6.5 proc., kurie priklauso veiksnių epidemijos tipui.

Kitas teiginys klausė konkrečiai apie naujo Korona viruso riziką: „Primanant sprendimą keliauti, Korona viruso rizika nėra svarbus veiksnys“ – su teiginiu nesutiko net 82 proc. respondentų. Dauguma sutinka su teiginiais, kad Korona virusas kelia realią riziką kelionių saugumui ir Kinijoje (79.3 proc.), ir Italijoje (87 proc.), ir likusiame pasaulyje (81.9 proc.). Su teiginiu „aš keliaučiau tik tuo atveju, jeigu būčiau tikras, kad tai saugu dėl Korona viruso“ visiškai sutiko 59.7 proc., sutiko 28.6 proc. Atsakymai rodo kokią didelę įtaką tai turi ir turės keliavimo pasirinkimui – žmonės planuoja atidėti keliones kol, kol bus rizika užsikrėsti virusu. Tiesa, svarbu paminėti, kad apskritai noro keliauti dabartinė pandemija nenugalėjo – net 80.5 proc. respondentų sutiko, kad norėtų keliauti, tačiau neigiamos žinios apie COVID-19 juos stabdo.

Apžvelgiant respondentų atsakymus, susijusius su jų asmenybe, galima teigti, kad vidutinis keliautojas yra organizuotas (95 proc), mėgstantis bendrauti (79 proc.). Nors 64 proc teigia, kad nesidomi abstrakčiais dalykais ir idėjomis ir 73 proc. sunku suprasti abstrakčias idėjas, tačiau pažymi, kad turi lakią vaizduotę (73 proc.). Reikia pažymėti, kad didžiajai daugumai yra svarbu kas atsitinka kitiems žmonėms (90 proc.) ir yra neabejingi kitų problemoms (84 proc.), todėl galima daryti išvadą, kad jie yra empatiškos ir užjaučiančios asmenybės.

Nuotaikų svyravimas yra labai svarbus rodiklis, parodantis reakciją į įvairias stresines situacijas. Respondentai teigia, kad beveik pusės nuotaika keičiasi retai (40 proc.), nuliūsta taip pat retai (51 proc.) ir jaučiasi atsipalaidavę (43 proc.), todėl galima daryti išvadą, kad didžioji dauguma yra psichologiškai stabilios asmenybės.

Kad ir kokiais organizuotais ir stabiliais save laikytų, tačiau daugiau nei pusė teigia, kad turi poreikį tyrinėti keistas vietas (66 proc.), tai rodo, kad yra linkę į nuotykius ir riziką. Tačiau vis tik nuotykiškai ir rizika turėtų būti organizuoti ir suplanuoti maršrute (60 proc.).

Net 45 proc. buvimas namuose ilgą laiką sukelia stresą, tad galima daryti prielaidą, kad ilgas karantino laikotarpis gali išvesti iš įprastos psichologinės būsenos ir paskatinti imtis spontaniškų veiksmų.

Kita klausimų dalis apie turistų elgseną susijusią su Korona virusu. Apžvelgiami svarbiausi rezultatai. Didžioji dalis respondentų (85 proc.) atšaukė arba atšauks keliones Korona viruso laikotarpiu. Tai akivaizdus įrodymas, kokią didelę įtaką turistų elgesiui turi neigiamos naujienos ir didelis sergamumas virusu. Siekiant įvertinti ateities prognozes, jaučiamas neužtikrintumas: į teiginį „aš labai sumažinsiu savo kelionių skaičių per ateinančius 12 mėn.“ nuomonės išsiskiria: dalis respondentų nesutinka (15 proc.) ar nėra apsisprendę (20.8 proc.), kita dalis nusiteikę keliones metams atidėti – 63,7 proc. Tikėtina, kad Korona virusas turės ne tik trumpalaikių pasekmių, tačiau ir įtaką kelionių įpročiams ateityje, pvz. renkantis kryptį kurį laiką bus vengiama nuo viruso labiausiai nukentėjusių šalių ar miestų - su tuo sutinka 66.3 proc. respondentų, renkama si keliauti į nuošalesnes vietas ir mažiau į tankiai apgyvendintus miestus (sutinka 48.1 proc.). Tačiau tikėtina, kad kelionių žmonės visiškai neatsisakys, didelė dalis respondentų neplanuoja trumpinti ateities kelionių trukmės (45 proc.). Pastebima, kad keliautojai rinktis kelionės Lietuvoje (30 proc.), daugiau planuos kelionių ir išvykų į gamtą (45 proc. sutinka). Tikėtina, kad lėčiau atsistatys kelionės grupėmis, nes žmonės mieliau keliaus mažesnėmis žmonių kompanijomis ir vengs didelių grupių (47 proc. sutinka). Didelę įtaką dabartinis virusas turės ir sveikatos bei higienos sąlygų suvokimui turistinėse vietovėse, poilsio vietose, viešbučiuose – net 87 proc. respondentų sutinka su teiginiu dėl didesnio dėmesio higienai. Turistai daugiau dėmesio atkreips ir į kartu keliaujančių žmonių sveikatą – su šiuo teiginiu sutinka net 75.4 proc. respondentų, tačiau tai gali sukelti ir nepatogumų, kai į atsitiktinį kosulį ar čiaudulį aplinkiniai gali reaguoti neigiamai.

Išvados

1. Prie rizikingų pasekmių turizmui yra priskiriami įvairūs aplinkos veiksniai; t.t. epidemijos. Kuo didesnis žmonių mobilumas (pavyzdžiui, turistinių kelionių metu), tuo greičiau gali išplisti virusas visame pasaulyje ir sukelti pandemiją.
2. Įvairūs mokslininkai nagrinėjo epidemijos socialinę psichologiją ir analizavo, kaip pakinta žmonių elgesys epidemijų metu. Jie teigė, kad bet kuri visuomenė gali patirti individualios arba kolektyvinio bangos paniką, baimės arba nerimo jausmą.
3. Pasak mokslininkų, epidemijų metu žmonėms yra būdingas neplanuotai atsirandantis, neracionalus, nekontroliuojamas elgesys, kuris pasireiškia veiksmų chaotiškumu, neracionalumu ir impulsyvumu. Socialinių kontaktų ribojimas gali sukelti įvairių psichikos sutrikimų, tokių kaip depresija, paranojiškų minčių, nemigos ir nuolatinių nusiskundimų priežasčių.
4. Tyrimas atskleidė, kad saugumas yra svarbiausias veiksnys planuojant keliones, o Korona virusas turi didelę įtaką sprendžiant dėl kelionės ir dabar ir ateityje – respondentai atšaukė ar atšauks artimiausias keliones, o planuoja keliauti tik tada, kai tai bus saugu ir tik į tas vietas, kur bus mažas viruso pavojus.
5. Numanomi pokyčiai turistų elgsenoje ir ateityje: keliauti rinksis į nuošalesnes ir viruso nepalietas šalis, regionus, vengs keliauti didelėmis grupėmis, daugiau dėmesio kreips į asmens higieną kelionės metu, lankydami objektus ar apsistoję viešbučiuose, daugiau dėmesio atkreips į kartu keliaujančių žmonių sveikatą.

Literatūros sąrašas

1. Bakanauskas A. (2006). Vartotojų elgsena, Kaunas: VDU
2. Center for disease Control and Prevention. Prieiga: <https://www.cdc.gov/flu/pandemic-resources/1918-pandemic-h1n1.html>
3. Čaplinskas S. (2018). Gripo virusų evoliucijos iššūkiai, Lietuvos gydytojo žurnalas. Nr. 1. Prieiga: <http://www.ulac.lt/uploads/downloads/Gripo%20virusu%20evoliucijos%20issukiai%20SC%202018%20GZ.pdf>
4. Damulienė A. (2011). Atvykstamasis turizmas Lietuvoje: analizė ir vystymosi tendencijos, Whither Our Economies: International Scientific Conference
5. Farlex Partner Medical Dictionary, Farlex 2012. Prieiga: <https://medical-dictionary.thefreedictionary.com/epidemic>

6. Jungtinis Tautų Pasaulinė turizmo organizacija, prieiga per internetą: <https://unwto.org/international-tourism-growth-continues-to-outpace-the-economy>, žiūrėta 2020-03-30
7. Kavaliauskas P. (2011). Kraštovaizdžio samprata ir planavimas, Vilniaus universitetas
8. Krajhanzl J. (2010). Environmental And Proenvironmental Behavior, Health Education: International Experiences. Prieiga: https://www.researchgate.net/publication/265508352_Environmental_and_Proenvironmental_Behavior
9. LePan N. (2020). Visualizing the History of Pandemics. Prieiga: <https://www.visualcapitalist.com/history-of-pandemics-deadliest/>
10. Lietuvos žodynas. Prieiga: <https://www.lietuviuzodynas.lt>
11. Myers D. G. (2008). Psichologija, Poligrafija ir informatika
12. Mowen J. C. (1987). Consumer Behavior, New York: Macmillan Publishing Company
13. Pasaulio sveikatos organizacija. Prieiga: [https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/influenza-\(seasonal\)](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/influenza-(seasonal))
14. Robertson D, Kean I, Moore S. (2006). Tourism Risk Management, APEC International Centre for Sustainable Tourism (AICST). Prieiga: https://sustain.pata.org/wp-content/uploads/2015/03/APEC_Tourism-Risk-Management.pdf
15. Rutkoviėnė V. M., Sabienė N. (2008). Aplinkos tarša, Akademija: Lietuvos žemės ūkio universitetas
16. Schumm P., Schumm W., Scoglio C. (2013). Impact of Preventive Behavioral Responses to Epidemics in Rural Regions. Procedia Computer Science. Prieiga: <https://pdf.sciencedirectassets.com>
17. Simanavičius A. (2018). Turizmo rinkos suvokimas. Visuomenės saugumas ir darni plėtra: visuomenės saugumo aktualijos ir probleminiai klausimai. III tomas, Mykolo Riomerio universitetas.
18. Skinner B. F. (1987). Consensus And Controversy, Falmer press. Prieiga: https://books.google.lt/books?id=7-plOljnzwC&pg=PT121&lpg=PT121&dq=CB.+F.+Skinner&source=bl&ots=IASaKOyj9Q&sig=ACfU3U0zgFYkq8EUotSS2NmyQkMntVxg5A&hl=lt&sa=X&ved=2ahUKEwj_msTCxr_oAhVDEncKHTM ODt0Q6AEwDHoECACQAQ#v=onepage&q=CB.%20F.%20Skinner&f=false
19. Strong P. (1990). Epidemic psychology: a model, Sociology of Health & Illness Vol. 12 No. 3
20. Tomkevičienė D. (2002). Psichologija studentui (VI sk.), Kauno technologinis universitetas: Psichologijos katedra
21. Visuotinę lietuvių enciklopediją. (2020). Prieiga: <https://www.vle.lt>
22. World Health Organization. (2020). Mental health and psychosocial considerations during the COVID-19 outbreak. Prieiga: https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/mental-health-considerations.pdf?sfvrsn=6d3578af_2
23. Zajančauskaitė L. (2002). Psichologija studentui (V sk.), Kauno technologinis universitetas: Psichologijos katedra

COVID-19 INFLUENCE FOR TRAVELLERS

Greta Gruodė, Jolita Variakojienė, Irena Achonen

Vilnius University Applied Sciences, Faculty of Business Management

Didlaukio 49, Vilnius

Summary

The most relevant topic at the moment – the new Coronavirus and the influence it has bring to our economies, communities, health and all the other spheres. One of the most damaged sector – transport and tourism. This paper aim to analyse the changes in customer behaviour during COVID-19 pandemic, how does it change people plans for travelling at the moment and in a long term, also traveller's behaviour in organizing trips, selecting destination or an accommodation. The research was carried out using scientific literature analysis and a quantitative research was used for receiving a data about current changes in tourist behaviour which is extremely relevant at the moment.

Tourism was one of the most growing industry, counting steady growth for 10 years in a row and reaching the record of 1.5 billion international tourists in year 2019 (UNWTO, 2020) and the forecast for the upcoming year was further growth of 4 % but now it is obvious that instead of a growth tourism industry will face sharp decline due to cancelled flights, closed hotels and restaurants, even borders of the many countries in EU, USA,

Asia. Everything changed really rapidly as new Coronavirus hit China in the end of 2019 and soon spread in other countries and continents.

This world is facing various risks every day from terror, wars, economy crises, nature disasters to biological virus mutations – all threats cause enormous influence to society and customer behaviour. Consumer behaviour – the decisions that people make to buy or not to buy a product or service, and the factors that influence their decisions (Mowen, 1987). Many scientists agree that consumer behaviour is highly affected by environment and any changes that happen in society. B.F. Skinner was focused not into the individual but into environment and the reaction of people into changes in environment. According to Jan Krajhanzl (2010) consumer behaviour is influenced by internal and external factors. One type of external factors are situational factors like: weather conditions, time, catastrophes, epidemics and other.

No other economic sector is so connected with environment like tourism, on which it depends. There are few types of risks on tourism:

1. Nature: storms, earthquakes, volcano eruptions, tsunamis, floods, etc.
2. Technology: risks, caused by unlimited technological development.
3. Political: wars, conflicts, terror.
4. Biological: viruses, infectious diseases. (Robertson, Kean, Moore 2006)

Those global challenges have power on most countries tourism sector: in regions where one or another risk is happening, number of tourists drop rapidly (Damulienė, 2011). Current global risk – COVID-19 virus, which caused worldwide pandemic. World Health Organization (WHO) characterized Coronavirus as pandemic on 11th of March, 2020. In a very short time this virus changed people's life: many countries are in a lockdown, which leads to closed restaurants, shopping places, public events and many other spheres. One of the most effective ways of avoiding virus is staying at home with no physical contact which leads to negative influence to individual's mental health (WHO 2020).

The research of the paper was conducted in March – April, 2020. 277 people from Lithuania answered to online survey questions. Results were analysed with Excel. Profile of the respondents were people from 19 to 65 years, mostly 35-55 years old, active travellers, travelling abroad one and more times per year (81.8 %). Questions were divided into 3 blocks with 15 statements in each and respondents needed to evaluate statement in scale from „totally agree“, „agree“, „neutral“, „disagree“, „totally disagree“.

Results revealed that safety is the most important factor for choosing a destination for travelling (93.5 % agree and totally agree with statement). Also, most of the people agree (89.3 %) that they will travel only when they will be sure about safety due to COVID-19. Now 85 % of respondents cancelled or are planning to cancel their future trips due to the virus. Despite the huge current influence of the virus, most of the respondents agree that they would like to travel if not for the negative Coronavirus news, this means that the virus did not stop people from willing to travel.

Summing up all information and research made it obvious that Coronavirus has a huge influence on society and consumer behaviour in various ways and especially in the tourism sector. Changing behaviour is forecasted for the future also: travellers will choose to travel to more remote destinations, avoid mass places, travel more individually and avoid group travelling. Huge attention will be on health and hygiene conditions in places of interest, accommodation and restaurants sector, also for other travellers' health situation.